

САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЦІЛІСНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Комаринська З. М.

ВСТУП

Реалії сьогодення Української держави в час війни сповнені невизначеності та викликів. Професія соціального працівника входить зараз до категорії найбільш затребуваних на ринку праці. Вже зараз фахівці-практики та дослідники відзначають асиметрію попиту та пропозиції на ринку праці у соціальній сфері. Тому Міністерство соціальної політики виступає з ініціативою збільшення державного замовлення на цю спеціальність. На сьогодні в Україні, за словами заступниці Міністра соціальної політики України Уляни Токаревої, працює понад 30 тисяч працівників соціальної сфери, а їх потрібно у 5-6 разів більше вже зараз і ще більше після завершення війни¹.

Фахові знання і вміння, а також навички, що їх здобувають нинішні студенти освітньої програми «Соціальне забезпечення» актуальні, проте потрібно навчальний процес підлаштовувати під реалії сьогодення, включати поряд із теоретичними заняттями збільшену кількість практичних та навчально-виховних заходів, позанавчальну фахову діяльність, що здійснюватиметься у тому числі і через самоосвіту, самопізнання та самовиховання.

У контексті професійної підготовки фахівців сфери соціального забезпечення поряд із фаховими компетентностями, самоосвітою, є самовиховання, яке трактуємо як особистісний процес, а також і як професійний розвиток. Самовиховання підсилює «м'які» навички (soft-skills) соціального працівника, підвищує професійну майстерність, вдосконалює особисті якості, впливає на розвиток і вдосконалення морально-етичних чеснот. Оскільки освіта повинна здійснюватися упродовж усього життя, так і самовдосконалення шляхом самовиховання – тривалий процес. Варто відзначити розуміння його важливості для майбутнього фахівця сфери соціального забезпечення, а також знайти місце у процесі професійної підготовки шляхом розвитку

¹ В Україні зараз працює понад 30 тисяч працівників соціальної сфери, але їх не вистачає <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-zaraz-pratsiuie-ponad-30-tysiach-pratsivnykiv-sotsialnoi-sfery-ale-ikh-ne-vystachaie-uliana-tokarieva>

навичок самовиховання через опанування навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, зокрема. Слід також розуміти, що самовиховання в цілому є результатом виховних зусиль низки соціальних інституцій таких, як сім'я, освітні заклади різних рівнів, суспільне середовище тощо. Позаяк сучасний працівник сфери соціального забезпечення повинен бути всебічно підготовлений до професійної діяльності з врахуванням викликів часу, то самовиховання як складова його особистого і професійного самовдосконалення набуває особливої ваги та значення.

1. Виникнення передумов та формування проблеми самовиховання у процесі підготовки фахівців у сфері соціального забезпечення

Останніми роками спостерігається зростаюча зацікавленість предметом дослідження у науковому та науково-педагогічному середовищі. Так, дослідженню питання самовиховання присвятили праці багатьох науковців, зокрема, Л. Сохань, Р. Вайнола, В. Іщенко, М. Супрун, С. Грищенко, Л. Березовська, С. Карпенчук, В. Оржеховська, Т. Хілько, С. Кириляк. Особливим аспектам самовиховання у професійній діяльності увагу приділили вчені О. Главацька, І. Грод, О. Кучерявий, М. Постолок, І. Середа, В. Тихолоз. Тому, на нашу думку, головним завданням дослідження є проаналізувати процес самовиховання, розкрити його сутнісні характеристики, визначити особливості професійного самовиховання у діяльності фахівців сфери соціального забезпечення, важливість його впливу в особистому та професійному розвитку майбутнього фахівця сфери соціального забезпечення.

Потенційний завтрашній працівник соціальної сфери має бути готовим до включення у професійну діяльність без адаптаційного періоду, оскільки, соціальний працівник є важливою складовою ланкою функціонування держави щодо повноцінного забезпечення життєдіяльності громадян України, і зокрема, вразливих її верств під час війни в Україні.

Не викликає сумнівів чи дискусій думка про те, що самовиховання є важливим чинником розвитку і формування особистості в цілому. Варто зупинитися на визначеннях поняття «самовиховання». У науковій та методичній літературі зустрічаємо різні трактування самовиховання як, наприклад, свідомо, цілеспрямована та самостійна діяльність особистості, що виникає в результаті її взаємодії з середовищем і впливає на її розвиток та вдосконалення² або ж самовихо-

² Мацко Л. А., Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2009. С. 117. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki/r432.htm.

вання – це формування людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети; усвідомлювана діяльність людини, що спрямована на вдосконалення власної особистості, на вироблення позитивних рис, якостей, звичок і подолання негативних³. А приміром, автор С. Грищенко вважає, що самовиховання – цілеспрямований процес з розвитку кращих, соціально цінних властивостей особистості і категорична заборона самому собі здійснення поганих вчинків й навіть помислів⁴.

М. Супрун, підкреслює велику роль у формуванні майбутніх фахівців застосування особистісно-орієнтованого навчання, методів самоосвіти та самовиховання. Він зазначає, що саме самоосвіта і самовиховання – це процеси засвоєння людиною досвіду попередніх поколінь за допомогою внутрішніх душевних чинників, що забезпечують розвиток, які спрямовані на зміну своєї особистості відповідно до свідомо поставлених цілей, ідеалів та переконань⁵.

На нашу думку, особистісний саморозвиток і професійне самовиховання пов'язані між собою, оскільки є усвідомленою особистістю діяльністю, що спрямована на вдосконалення себе (особистості) відповідно до вимог своєї професії. Самовиховання як складова практичної підготовки спрямована на більш повну реалізацію людини як особистості та фахівця. Самовиховання є так само і складовою частиною процесу самовдосконалення, який, своєю чергою, є також постійним процесом вдосконалення своєї професійної майстерності шляхом розширення можливостей пізнавальної діяльності, застосування креативних методів у роботі, розумним усвідомленням особистої ваги та суспільної значущості саморозвитку і самовиховання при здійсненні посадових обов'язків та безпосередньому вирішенні професійних завдань.

Як же актуалізувати процес самовиховання? Поза сумнівом, самовиховання поєднане з вихованням. Є слушною думка, що лише те виховання добре, яке переходить у самовиховання⁶. На думку

³ Іщенко В. І. Самовиховання як один із шляхів професійного та особистісного зростання. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2013. Вип. 21. С. 136–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_21_36.

⁴ Грищенко С. В. Самовиховання особистості: монографія / за наук. ред. Курлянд З. Н., Бужиної І. В. Чернівці: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2019. С. 54.

⁵ Супрун М. О. Основи професійного самовиховання майбутнього співробітника МВС України : навч. посіб. Київ: РВВ КІВС, 1998. 100 с.

⁶ Мацко Л. А., Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2009. С. 118. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki/r432.htm

В. Іщенко, у сучасних умовах оновлення всіх сфер українського суспільства виникає необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей освіти, перестановки акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості, що визначає одночасно і мету, і засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності⁷. Для працівників сфери соціального забезпечення професійне самовиховання важливе у тракті формування саме тих рис та якостей, які обумовлюють здійснення успішної професійної діяльності, сприяють швидкій соціалізації та професійному росту та розвитку. Кожен із майбутніх працівників цієї сфери, очевидно, ставить собі цілі та мету професійного розвитку, іншими словами, керує власним професійним розвитком, бере на себе відповідальність за цей процес. Професійне самовиховання передбачає таку послідовність дій: вибір особистісно-значущих цілей і завдань самовиховання; планування діяльності і створення програми самовиховання; вибір методів і прийомів самовиховання; зіставлення досягнутих результатів з очікуваними; корекція програми самовиховання з урахуванням результатів самоконтролю і самооцінки⁸.

Основними структурними компонентами самовиховання є цілі, зміст і завдання, методи і засоби, результати. Тому першим важливим етапом на шляху професійного самовиховання є визначення мети, вибір цілей і формування завдань самовиховання. Від правильності обраної мети, важливості цілей та завдань залежатиме й наступна результативність та ефективність діяльності. Мета визначається особистістю, її потребами, уявленнями про себе у професії, а також регулюється вимогами суспільства. Мета має бути глибока, що сприятиме розвитку власної професійної майстерності на певних етапах життя та діяльності студента. В. Іщенко виокремлює наступні цілі самовиховання: досягнення згоди із самим собою, досягнення гармонії з найближчим оточенням, усунення поганих звичок, контроль власних потреб та керування ними⁹.

⁷ Іщенко В. І. Самовиховання як один із шляхів професійного та особистісного зростання. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2013. Вип. 21. С. 136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_21_36.

⁸ Іщенко В. І. Самовиховання як один із шляхів професійного та особистісного зростання. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2013. Вип. 21. С. 137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_21_36.

⁹ Там само. С. 137.

Загальна технологія самовиховання виділяє наступні етапи:

- самопізнання (пізнання себе, своїх бажань, потреб);
- самоаналіз (власних можливостей, особливостей, створення адекватної самооцінки);
- цілепокладання (визначення основних цілей самовиховання: глобальних, локальних);
- розробка програми і плану самовиховання (що прагне досягнути – поетапно, крок за кроком);
- реалізація програми самовиховання (виконання запланованих дій, заходів);
- аналіз результатів, коригування програми самовиховання (зіставлення планованого із реалізованим, внесення змін щодо покращення програми самовиховання)¹⁰.

Дуже важливо при формуванні програми самовиховання глибинно і детально пропрацювати свої потреби та бажання, можливості, сильні та слабкі сторони, аби досягнути прогнозованого та очікуваного результату. Тоді слід працювати над розробкою власної програми самовиховання. Видається, що це завдання є доволі простим, адже у процесі підготовки фахівців із соціального забезпечення навчальним планом передбачено низку освітніх компонентів з урахуванням особливостей і рівнів розвитку необхідних знань та умінь, здібностей. Так, в першу чергу, на нашу думку, цьому процесу сприятимуть навчальні дисципліни «Вступ до фаху (спеціальності)», «Соціальне забезпечення як професійна діяльність», «Етика професійної діяльності» («Етика соціальної роботи»), у контексті опанування яких отримувачі освітніх послуг (студенти) матимуть змогу сформувати чітке уявлення про майбутню сферу професійної діяльності і конкретніше окреслити наступну самовиховну діяльність, складаючи необхідні плани роботи (на конкретний термін чи довго тривалу перспективу).

Наступним кроком, після визначення мети, слідує обрання методів, прийомів і засобів самовиховання. Отож, методом самовиховання є спосіб роботи над собою, спрямований на досягнення поставленої мети. Це може бути самоспостереження, самоаналіз, самотестування, порівняння себе з іншими людьми та ін.; самостимулювання; самопрограмування; методи і прийоми самовпливу (самонаказ, самоконтроль, самозаохочення, самопокарання, самозаборона, самозауваження, самопереконання, самопідбадьорення, самонавіювання, ауто-

¹⁰ Серета І. В. Самовиховання і саморегуляція особистості: основи самоєфективності: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з вивчення курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв: Іліон, 2021. С. 20.

тренінг, самозвіт, ведення щоденника самовиховання тощо)¹¹. На нашу думку, і мета, і завдання, а також методи та прийоми професійного самовиховання мають корелюватися із освітньою програмою спеціальності «Соціальне забезпечення», а також її складовими – освітніми компонентами. Важливо, аби учасники освітнього процесу: студенти – майбутні фахівці та науково-педагогічні працівники були партнерами у процесі самовдосконалення та самовиховання, аби наставники розуміли потреби своїх підопічних і надавали їм необхідну допомогу (шляхом консультування, порад, залучення до виконання практичних завдань тощо), спрямовували і навіть ініціювали процес професійного самовиховання та самовдосконалення. І особливо цінною буде допомога наставників на етапі моніторингу та оцінки досягнутих результатів процесу самовиховання, порівняння первісних завдань, цілей та мети з отриманими результатами. Звісно, варто зауважити, що на цьому етапі практично неможливо уникнути корегування програми самовиховання, і це зовсім не означає, що вона погано складена, добре непродумана чи т. ін. Більше того, якщо програма корегується, і учасники бачать необхідність внести зміни, це свідчить що вона (програма) працює, є дієвою, а учасники професійно зростають, реалізуючи її.

2. Аналіз існуючих методів вирішення проблеми та формулювання завдань у процесі самовиховання майбутнього фахівця сфери соціального забезпечення

Важливе питання щодо того, хто і коли (в якому віці) маже займатися самовихованням. Вважається, що через самовиховання проявляється інтелект, морально-етичні якості та цінності, емоції людини. Тому має бути певний рівень освіти, загальної культури особистості. Встановлено, що найкращим в плані ефективності самовиховання є період з 20 до 30 років¹².

Що керує особистістю, що прагне до самовдосконалення, самовиховання? Насамперед, мотивація: для чого це їй, що в результаті вона здобуде. Це потужний фактор успішності самовиховання. Помічена певна закономірність: чим сильніше виражена мотивація самовиховної діяльності, тим менше особистість докладає вольових

¹¹ Іщенко В. І. Самовиховання як один із шляхів професійного та особистісного зростання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2013. Вип. 21. С. 139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_21_36

¹² Серета І. В. Самовиховання і саморегуляція особистості: основи самоефективності: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з вивчення курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв: Іліон, 2021. С. 16.

зусиль. І навпаки, якщо мотивація слабка, самовиховання потребує великих вольових зусиль¹³. На думку В. Тихолоз, найбільш вагомим мотивом самовиховання студентів є: прагнення успіху в набутті знань; матеріальна зацікавленість; задоволення особистих потреб та інтересів; гуманістична атмосфера у навчальному закладі тощо¹⁴.

Професійне самовиховання майбутніх фахівців є усвідомленою, цілеспрямованою діяльністю з розвитку своєї професійної підготовки і професійно-значущих якостей, що визначається рівнем розвитку мотивації.

Важливою є рефлексія у самовихованні, що відбувається через осмислення, аналіз умов, підходів, закономірностей перебігу власної діяльності. Наші думки співзвучні із поглядами І. Середи, який стверджує, що «самовиховання лише тоді може забезпечити суттєвий прогрес особистості, коли воно має свідомий, цілеспрямований, активний і творчий характер. Можливості самовиховання особистості зростають із підвищенням рівня її самосвідомості, здійсненням активного осмислення себе та оточуючого світу, накопиченням знань і досвіду роботи над собою, вмінням оптимально використовувати методи, засоби і прийоми самовдосконалення»¹⁵.

Ще один важливий момент на шляху самовиховання, що потребує врахування, це усвідомлення процесу. Часто самовиховання здійснюється епізодично, нерегулярно, а відтак, має низьку результативність та слабку ефективність, без глибинного самоусвідомлення. Кафедра ЗВО, що готує фахівців у сфері соціального забезпечення, окреслює завдання організації навчальної та професійної підготовки майбутніх фахівців, результати навчальної діяльності. У контексті цього і формуються завдання самовиховання, серед яких: пояснення значення, актуальності процесу самовиховання для всебічного розвитку особистості; виховання вміння об'єктивно оцінювати себе; виховання готовності до співпраці з досвідченими спеціалістами¹⁶.

¹³ Серeda І. В. Самовиховання і саморегуляція особистості: основи самоефективності: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з вивчення курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв: Іліон, 2021. С. 18.

¹⁴ Тихолоз В. В. Методичний аспект курсу «Самовиховання і саморегуляція особистості» у підготовці фахівців соціальної сфери. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2016. № 8. С. 118.

¹⁵ Серeda І. В. Самовиховання і саморегуляція особистості: основи самоефективності: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з вивчення курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв: Іліон, 2021. С. 19.

¹⁶ Саламандра В. І. *Форми, методи і засоби активізації професійного самовдосконалення майбутніх працівників із соціального забезпечення*. Тернопіль, ТНЕУ, 2018. С. 48. URL: Самоосвіта – складова професійного навчання. URL: http://metod-portfolio.blogspot.com/2020/11/blog-post_27.html

Ефективність самовиховання майбутнього фахівця зростатиме від залученості у цей процес науково-педагогічних працівників. Їх участь може здійснюватися у наступних напрямках:

- постійне дослідження індивідуальних особливостей студентів, стимулювання їхньої роботи над собою;
- роз'яснення студентам сучасних вимог до особистості фахівця високої кваліфікації; значення професійного самовдосконалення та визначення конкретних завдань і цілей із самоосвіти і самовиховання;
- ознайомлення студентів з ефективними засобами та методами роботи над собою;
- формування позитивної громадської думки, соціальної активності;
- контроль і допомога студентам в роботі над професійним самовдосконаленням;
- залучення студентів до різноманітних форм діяльності, які сприяють інтенсифікації процесу самовдосконалення;
- забезпечення необхідних умов для систематичної цілеспрямованої роботи студентів над собою¹⁷.

Звісно, можна розраховувати і на високий рівень самосвідомості студентів спеціальності та їх внутрішню потребу до самовиховання і самовдосконалення, проте, на нашу думку, варто у цьому процесі керуватися положеннями та вимогами кваліфікаційної характеристики спеціаліста. Сучасні реалії функціонування системи соціального забезпечення диктують нові вимоги до фахівця сфери соціального забезпечення, підготовка якого базується **на інтегрованому підході і поєднує практичну спрямованість навчання на отримання систематизованих знань; формування компетентностей з діяльності в соціальних службах, організаціях і установах з метою розв'язання складних соціальних проблем і конфліктів; здобуття необхідних навичок застосування сучасного методологічного інструментарію для обґрунтування оперативних і стратегічних управлінських рішень щодо управління фінансами у сфері соціального забезпечення з метою розбудови держави з соціальним добробутом**¹⁸.

Важливо з першого курсу навчання формувати у студентів – майбутніх працівників позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, бажання вдосконалювати свої теоретичні знання і опанувати

¹⁷ Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вузів. К.: Академвидав, 2006. 352 с.

¹⁸ Тихолоз В. В. Методичний аспект курсу «Самовиховання і саморегуляція особистості» у підготовці фахівців соціальної сфери. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2016. № 8. С. 115–121.

практичні вміння, навчитися технік самоменеджменту, що в комплексі сприятиме професійному самовдосконаленню та самореалізації майбутніх фахівців соціального забезпечення. Необхідно сприяти тому, щоб зовнішні мотиви та стимули трансформувалися у внутрішні бажання та прагнення. Говоримо про ефективність самовиховання лише у тому випадку, коли навчальна діяльність набуває для студентів особистого значення, важливої складової на шляху професіоналізації. Не менш важливим чинником є посилення практичної складової у начальному процесі. Поряд з теоретичним викладом матеріалу особливо доречними є проведення майстер-класів, гостьових лекцій практичних працівників галузі, зустрічей зі стейкхолдерами, екскурсії в установи соціального захисту, соціальні служби тощо, під час яких учасники освітнього процесу (здобувачі освітніх послуг) зіставляють отримані знання із практичними потребами та вимогами до фахівця із соціального забезпечення у конкретних закладах, установах цієї сфери. І, таким чином, формують перелік необхідних знань, умінь, навичок, що їх потрібно здобути/вдосконалити шляхом самоосвіти та самовиховання, зокрема¹⁹.

Необхідно відзначити важливість особистих рис характеру та морально-етичних цінностей, якими повинен володіти майбутній працівник сфери соціального забезпечення. Це набір ознак саморегуляції поведінки, контролю своєї поведінки та емоційного стану, відповідальності за свої дії. Вцілому, це ґрунтовна робота над своєю соціальною, моральною та професійною зрілістю, що свідчатиме про готовність майбутнього фахівця до здійснення успішної професійної діяльності.

Робота над формуванням здатності навчатися самостійно, раціонально використовувати свій час, здатність до розвитку власних здібностей, усвідомлення потреб, вміння аналізувати результати здобутків та причини невдач свідчить про готовність особистості йти шляхом самовиховання та самовдосконалення як особливого виду діяльності²⁰.

Успішність професійної діяльності багато в чому залежить від уміння і здатності майбутніх фахівців мобілізувати свої зусилля на систематичну розумову працю, знімати емоції та психічні перевантаження, керувати своїм емоційним станом, раціонально будувати свою

¹⁹ Комаринська З. М. Роль саморозвитку особистості у процесі підготовки фахівців соціального забезпечення. *Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві* : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 березня 2021 р. / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Х.: Друкарня Мадрид, 2021. С. 314

²⁰ Тихолоз В. В. Методичний аспект курсу «Самовиховання і саморегуляція особистості» у підготовці фахівців соціальної сфери. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2016. № 8. С. 115.

діяльність, переборювати труднощі під час самостійної підготовки до занять, зокрема, в умовах воєнного стану. Ці якості є також результатом довготривалої роботи над собою²¹.

ВИСНОВКИ

Вимогою часу є формування особистості активної, небайдужої, творчої. Особливо це актуально у процесі підготовки фахівців для сфери соціального забезпечення. Самовиховання у повній мірі сприяє реалізації цієї мети. Однак, важливим є формування у студентів необхідності, а відтак, і готовності до роботи над самовихованням. Подальших наукових пошуків та досліджень потребує напрямок практичних мотиваційних чинників та їх реалізації у процесі самовиховання майбутніх працівників соціальної сфери, підвищення ефективності цього процесу. Питання самовиховання є багатовимірним, складається з різноманітних аспектів самоосвіти та самовдосконалення особистості. Це постійна робота над собою із застосування ефективних методів самовиховання, і через їх систематичність та послідовність здійснення, досягнення професійного зростання та життєвого успіху.

Необхідною умовою фаховості та професійного зростання є особистісний зріст, тому важливо вдосконалювати самовиховання, приділяти увагу майбутнім фахівцям саморозвитку. Готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності визначається у процесі загальнокультурної, навчально-виховної, спеціальної та професійної підготовки і є результатом всебічного розвитку особистості та її відповідності вимогам, що зумовлені особливостям професійної діяльності.

Проведений аналіз та дослідження дають можливість сформулювати повне уявлення щодо такого процесу, як самовиховання, тобто, він повинен мати комплексний характер, здійснюватися спільно з іншими видами професійної підготовки та діяльності. Це, своєю чергою, сприятиме досягненню позитивних результатів у навчальній діяльності та професійній підготовці майбутніх фахівців сфери соціального забезпечення.

АНОТАЦІЯ

Важливість та необхідність наукових досліджень у цій діяльності пояснюється недостатністю уваги до явища самовиховання у процесі навчання та позааудиторній роботі. Здійснено аналіз процесу самовиховання, визначено його місце та роль у процесі підготовки майбутніх фахівців у сфері соціального забезпечення. Також подано

²¹ Білоус Т. Л. Професійний саморозвиток і самовиховання майбутніх фахівців як складові сучасного освітнього процесу в умовах воєнного стану. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/61/part_1/17.pdf

деталізовані визначення терміну «самовиховання», розширено й обґрунтовано його сприйняття не лише як складову практичної підготовки, але й як частину процесу самовдосконалення. Визначено, що основним структурним компонентом є цілі, зміст, завдання, методи і засоби, результати. А також встановлено, що мотивація є потужним фактором успішного процесу самовиховання. Попри те, що проблематика самовиховання не раз ставала предметом дослідження, все ж, на нашу думку, у сучасних умовах потребує нового підходу й висвітлення, а також активного впровадження та використання в освітньому процесі як одного з як майбутніх важливих складових форм та методів навчання. Враховуючи, що навчання -- процес безперервний та здійснюється упродовж усього життя, то й самовиховання також заслуговує на не меншу увагу з боку як майбутніх фахівців, так і діючих працівників сфери соціального забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус Т. Л. Професійний саморозвиток і самовиховання майбутніх фахівців як складові сучасного освітнього процесу в умовах воєнного стану. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/61/part_1/17.pdf

2. Грищенко С. В. Самовиховання особистості: монографія/ за наук. ред. Курлянд З. Н., Бужиної І. В. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2019. 188 с.

3. Іщенко В. І. Самовиховання як один із шляхів професійного та особистісного зростання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16: *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2013. Вип. 21. С. 136–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_21_36_

4. Комаринська З. М. Роль саморозвитку особистості у процесі підготовки фахівців соціального забезпечення. *Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві* : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 березня 2021 р. / НІОУ ім. Ярослава Мудрого. Х.: Друкарня Мадрид, 2021. С. 313–314.

5. Мацко Л. А., Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2009. 158 с. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki/r432.htm

6. Саламандра В. І. Форми, методи і засоби активізації професійного самовдосконалення майбутніх працівників із соціального забезпечення / спеціальність 232 Соціальне забезпечення. Магістерська робота. Тернопіль, ТНЕУ, 2018. 101 с. URL: Самоосвіта – складова професійного навчання. URL: http://metod-portfolio.blogspot.com/2020/11/blog-post_27.html

7. Середа І. В. Самовиховання і саморегуляція особистості: основи самоєфективності: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з вивчення курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв : Ліон, 2021. 162 с.

8. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 23 «Соціальна робота», спеціальність 232 «Соціальне забезпечення». Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24. 05. 2019 р. № 734. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/232-Sotsial.Zabezpech-bakalavr-VO.18.01.pdf>

9. Супрун М. О. Основи професійного самовиховання майбутнього співробітника МВС України : навч. посіб. Київ : РВВ КІВС, 1998. 100 с.

10. Тихолоз В. В. Методичний аспект курсу «Самовиховання і саморегуляція особистості» у підготовці фахівців соціальної сфери. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2016. № 8. С. 115–121.

11. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вузів. К. : Академвидав, 2006. 352 с.

Information about the author:

Komarynska Zoryana Mykhailivna,

PhD of historical sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Social Security
and Personnel Management

Ivan Franko Lviv National University
1 Universytetska St, Lviv, 79000, Ukraine